

Kovács katáng Ferenc

író, műfordító (Nyíregyháza, 1949. január 9.)

Szok Iván festménye
(60×70 olaj, vászon, 2017,
magántulajdon. Fotó: Szondi György)

(Ablaklakó csillagközelben.) Nézegeti magát az ablakilincstre akasztott kerek tükörben. Nem hisz a szemének. Ennyit öregedett volna az éjszaka folyamán? Ráncok, megduzzadt táskák a szeme alatt, lilásfekete szemhéj. A szakálla gyorsabban nő, mint az infláció.

Az üvegtáblák alján gyöngyöző vízcseppek torlódnak egymásra. Egy papír zsebkendővel itatja fel. Halvány csíkok maradnak utána, végül azok is eltűnnek. Labdázik a vizes papírgombóccal. Bal lábát derékszögben ferdén maga elé emeli, bal karját mellmagasságba vonja. Jobb kezét mélyen hátulról lendítve egy szabályos baseball-dobómozdulatot tesz az ablaknak háttal. Megcélozza a szemközti hálószo- baajtó kilincset. Nem talál. Mint egy fonnyadt medúza, fényes csíkot húzva maga után, lecsúszik a papírgombóc a barnára pácolt deszkán.

Lazító, nyújtózkodó mozdulatokat imitál. Fejét hátra-, előre-, körbetekerge- ti, nem tud leszokni róla, pedig mindig elszédül. Bepárásodik a szeme, lüktetni kezd a homloka és a halántéka. Szúró fájdalom hasít az öreglyuk környékére. Többször egymás után. Masszírozása közben a foramen magnumról mókás dolgok jutnak az eszébe, és a kínzó fájdalom ellenére is elmosolyodik. Olvasta valahol, hogy a koponya alapján lévő öreglyuk elhelyezkedése az olyan állato- kéra is jellemző, amelyek rendszeresen két lábon járnak. Például a kenguru és az egyiptomi ugróegér esetében az öreglyuk – hasonlóan az emberéhez – elő- rébb tolódott a négy lábon közlekedőkéhez képest. Egy magaslaton ágaskodó szurikáta mozdulatai rémlenek fel előtte. A hegyes orrú őrszem felveti a fejét, mókás mozdulatokkal jobbra-balra kapkodja, mint egy óraműves robot. Éles fejhágon hatféle vészjellel képes riasztani a többieket. Óránként jön a váltás, mint a Néphadsereg őrségügyeletében...

Ilyesmire még buján habzó sörök mellett sem gondol szívesen. Na jó, van az a korszám, különösen baráti körökben, amire az ő nyelve is megered. Elmereng.

Varázsütésre elszáll a fejfájása. Csuklóban kézfejét leejtve, alsó karját maga elé tartva a szirti macskának is nevezett szurikáta pózába vágja magát. „A dolgozó népet szolgálom!” – kiáltja fennhangon. Lopva kiles az ablakon, nem hallja-e valaki. „Pihenj, szerelvényt igazíts!” – fejezi be a katonásdit. Egy szál Björn Borg boxeralsóban ácsorog a függönytelen ablakban. Szemből akár láthatnák is, ha egyáltalán érdekelné valakit, hogy mi történik ideát.

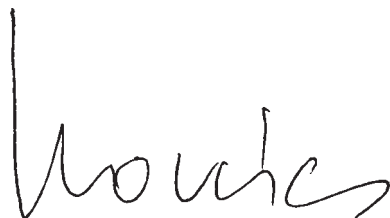
Egyszer megüti a guta – fut át az agyán. Magában beszél. Nosztalgiazik. Remeg mindene, mint a legyektől megszabadulni akaró lovak bőre. Habot nyom a bal tenyerébe, két adagra osztja, ujjhegygel egyenletesen a borostáira keni.

Kinéz a tükör mögül. Három emelet magasságából látja a szemközti járdát. Mit vegyen fel, ha végre elszánja magát, hogy bemenjen a könyvtárba? Nem könnyű eligazodni, pulóveresek, széldzsekisek, sísapkások, nyakócon járók is bekerülnek a látóterébe. Gyors mozdulatokkal lehúzza a habot az arcáról. Letörli a maradékot, térdmagasságban a hideg radiátorra teríti a törülközőt. Boss arcvizet használ, tenyerét a hónaljába törli.

Ha lesné valaki a szokásos napi készülődését, most egy darabig a nyomát sem látná. Kávét főz, előblíti a tarka tehenes, feliratos bögréjét. „Jó reggelt!” – válaszol a szöveglufiban olvasható angol üdvözlésre. Észreveszi, hogy megint magában beszél. Magával. Sokat és hangosan. Hol biztatólag, hol korholón. Mint elegáns kívülálló, veszi magának a bátorságot, hogy a rádióból harsogó, világraszóló eseményeket kommentálja. Mániákus újságolvasó, sok forrásból tájékozódik, feljogosítva érzi magát, hogy kioktassa a hiányos műveltségű riportereket. Mire elkészül a reggelije, már jól felbosszantja magát. Vérnyomása az eget ostromolja. A széles ablakpárkányon ülve, szőrös lábszárát vakargatva kávézik, majszolja a száraz, kihűlt pirítóst. Ezt a mai napot is szívesen elhalasztaná máskorra.

Kovács katáng Ferenc a Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett villamosmérnöki diplomát, 1982 óta él Norvégiában. Az Oslói Egyetem Média és Kommunikációs Intézetének nyugalmazott főmérnöke. Oktatástechnológia, interaktív multimédia, videózás és filmdramaturgia tartozott a munkakörébe. – Fest, rajzol, kiállításai voltak Magyarországon, Bulgáriában, Norvégiában. Illusztrációi jelentek meg folyóiratokban, szépirodalmi kötetekben. Szerkesztőhelyettese az Ághegy és a Magyar Liget című magyar nyelvű skandináv irodalmi folyóiratnak. A norvég–magyar kulturális kapcsolatok ápolásáért 2012-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjével tüntették ki.

Író, műfordító. Alkotásait Kovács katáng Ferenc néven jegyzi. Műfordítói munkásságáért 2017-ben elnyerte a Cédrus Művészeti Alapítvány Napút Hetedhét díját.

Ungár Anikó

előadóművész, bűvész (Budapest, 1949. január 11.)

Azt hiszem, ha édesapám nem látja meg bennem a „női bűvész” lehetőségét – ami az 1960-as években ritka jelenség volt világszerte –, akkor talán színészként élem az életem.

Amikor a sikereimről, a díjakról és elismerésekről kell beszélnem, nem tudom függetleníteni magam attól, hogy ez az édesapám sikere.

Szerencsés és boldog emberként éltem meg a varázslatokat, melyeket

könnyedén és természetesen tudtam színpadra vinni.

A műfaj nemzetközisége révén bejárhattam a fél világot, megismertem az élet sokszínűségét, és mondhatom, értékekkel teli, izgalmas kaland volt ez a „varázslás”.

Az, hogy nő létemre a nemzetközi szakma is elismert, mindennél többet jelentett nekem.

Magyarországon pedig megajándékoztak egy lovagkereszttel is!

Pályafutásom alatt sok olyan színész, zenész kollégával lehettem egy színpadon, akik komoly, meghatározó szerepet tölthettek-töltenek be kulturális életünkben.

Ami a hitemet illeti, hogy valójában mit is szerettem a varázslattal átadni: sosem képzeltem magam többnek, mint az adott előadás pillanatában egy jelenségnek, mely által megpróbálom elhítenni a közönséggel a „csodát”.

Hiszem, hogy az illúzió, a fantázia, a „mese” fontos boldogságforrás az egyébként mindent megmagyarázó és levezető modern, fejlődő világunkban.

Tomasevics Zorka

szinkronrendező (Pomáz, 1949. január 12.)

Pomázon születtem meg január 12-én, 11.15 perckor egy bába és apám segítségével. Előtte 10 órakor anyám még felmosta a konyhát. Ragaszkodott a Hajnalka névhez, apám és nagyanyám azt mondta rá, hogy az nekik is jó, mert szerbül is megvan: Zorka. Azóta is így szólít mindenki, anyai nagyanyám kivételével, aki erősen magyar érzelmű volt Sopron megyéből. Egyébként Németh Annának hívták, szerb nagyanyámat Madzsar Zsivanának. Ez tipikus közép-európai jelenség. Anyám apja sváb volt, így jól megkavartak.

Kilenc hónap múlva, amikor éppen járnai kezdtem volna, gyermekparalízist kaptam. Kórházzal kórházra hurcoltak a szüleim, mígnem

több műtét és kezelés után, négy és fél éves koromban talpra álltam és futotam, ugráltam, hármásával szedtem a lépcsőket.

A Külső Bécsi úti általános iskolában még bandavezér voltam, aztán 1959-ben a Böszörményi útra költöztünk, és a Némethölgyi úti „mackós” iskolába kerültem. Itt nagyot fordult az életem, mert megszeppentem, gátlásos lettem. Ez persze nem akadályozott meg egy kis jégen csúszkálásban. A 3 centivel rövidebb lábam eltörött, és helytelen gipszelés következtében 9 centire rövidült, a térdem használhatatlanná vált. Rettegtem attól, hogy osztályt kell ismételnem a hosszú lábadozás miatt, ezért makacsul elindultam a suliba – bottal. Fél év múltán eldobtam, de erősen sántítottam; senki sem foglalkozott azzal, hogy a töréskor kifiamodott a csípőm, és ennek később több műtét és törés lett a következménye.

A Táncsics Mihály Gimnáziumban érettségiztem, itt már visszajött a bátorságom, remek csapatunk volt. Fogalmam sem volt, hogy mi legyek, bár kicsinek gyermekorvos akartam lenni (azt láttam magam körül), később régész (rendszeresen olvastam az Élet és Tudomány című folyóiratot), még később művészettörténész, mert ilyen irányú könyvekkel, regényekkel láttak el a szüleim, tekintve, hogy már nem tudtam annyit csatangolni. Gondoltam, tanár leszek. Már az orvosi vizsgálaton elbuktam. Azt mondták, hogy testi fogyatékkal nem mehetek tanárnak, mert nem fogadnának el a tanulók.

Ezek után dolgoztam fenyőfadisz-készítőként, fotósként az Országos Levéltárban, a vendéglátóiparban tisztviselőként. Majd utánam nyúlt egy osztálytársam, akinek az édesanyja, Révész Mária szinkron dramaturg, a Pannónia Filmstúdióban dolgozott. Felvettek, végigjártam a számlátrát adminisztrátortól a felvételizetőkig. Aztán elvégeztem az OPAKFI felsőfokú gyártásvezető-képzését, 1979-ben felvételiztem a Színház- és Filmművészeti Főiskolára adásrendező szakra, Horváth Ádám osztályába.

Később megtanultam szinkronszöveget írni, noha semmilyen idegen nyelven nem tudok, de magyarul meg „filmül” annál jobban. Egyébként angolul,

németül, franciául, oroszul, eszperantóul, latinul tanultam, de hasztalan. Olaszul magamtól, szerbül meg családi alapon. Szóval nem adnak el Európában. Így aztán szervezek, rendezek, írok, olvasok. 2000-ben elvégeztem a BAV becsüsi tanfolyamait négy szakirányon, festmény, műtárgy, bútor-szőnyeg, ékszer témában. Ez is a „művtöri” iránti olthatatlan szerelmemnek köszönhető. És mivel zenerajongó vagyok, egy évet hallgattam Faragó Béla zeneszerző zene-történeti előadásaiból a kőbányai jazz-konziban.

Erre mind-mind szükségem volt a rendezéshez, meg a többire is: esztétika, vallástörténet, irodalomtörténet, filmes stúdiumok stb.

Több mint 5000 filmet szinkronrendeztem. (*A nyolcadik utas: a Halál, Nikita, Ovizsaru, Kommandó, Csengetett, Mylord?* – 26 rész, *Bűvölet* – 700 rész), utószinkront (*Cigánytörvény, Az ember tragédiája* – animációs), előhangfelvételt rajzfilmekhez legalább húszat (*Ének a csodaszarvasról, Macskafogó 2., Luther-sorozat, 100 éve történt, Toldi*). Rendeztem színdarabot a Magyarországi Szerb Színházban, 23 hangoskönyvet a Móra Kiadónak, írtam egy-két rádiójátékot, amit még szeretnék megrendezni és adásba csempészni.

Egy alkalommal a Duna TV-ben dolgoztam Vadász Ágnes rádióbemondóval, aki elmondta, hogy a Pázmányon tanít beszédtechnikát. Mondtam, nahát, hiszen azt is tanultam! Ősszel megkeresett azzal, hogy hiány van tanárokból, sőt Wacha tanár úr azt mondta, hogy legyen színes a paletta, elfér köztük egy szinkronrendező is: meghívtak óraadónak.

Sok helyen sok mindent, sokakat tanítottam, elmeséltem, hogy eltanácsoltak a tanítástól. Na és, kedves gyerekek, most hol ülök? A katedránál! Tizenhét évig tartott.

Most hogy hetvenkedem? Váltani akarok, helyet, helyzetet és témát. De hogy mi legyen...?

Brusin's 2012

Balla Zsófia

költő, újságíró (Kolozsvár, Románia, 1949. január 15.)

(Ki hetvenkedhet.)

Ez a hetven év nem a tömegével hökkent meg, nem a sokaságával. Hanem azzal, hogy határ. Egy életszakasz vége és kezdete. Nemcsak fiatal nem vagyok már, de középkorú sem. Ezen a bukkanón hirtelen idős, öreg, élemedett lettem, vagy, ahogy ma nyafkán mondják: szépkorú. Egyik osztálytársamnak van igazsága, hálát kell adnunk azért, hogy ezt az életkort megértük, hiszen nagyon sokan ennél ifjabbban tűntek el világunkból. A tanúk fogyatkozása, az, hogy életem meghatározó elemeit és élményeit viszik magukkal a nemlétbe, engem is megszaggat, megrövidít, az eltűnők által is öregszem: fogyatkozom, mint a hold.

Kell-e ünnepelni azt, ami tovatűnt?

De tovatűnt-e valóban, vagy itt kering minden és mindenki a világűr örökkévalóságában?

Szülőházám, Erdély, januárban, az évforduló hónapjában kinyújtotta karját Marosvásárhelyről és magához ölelt. Két költővel, Markó Bélával és Kovács András Ferencsel beszélgettem, Bíró József mondott verseket, szép lassan, követhetően. Markó Béla a verseimet-életemet átható erkölcsről beszélt. Minden, amit mondott, érthető és a részletekre figyelő. Bár valóban igyekeztem a magasabb csillagrend szeme előtt élni, s azt nem tudhatom, hogy milyen mértékben sikerült,

Fotó: Kurucz Árpád

számomra mégis örök kérdés, hogy sikerült-e érvényeset, maradandót leírnom, hogy jó költő vagyok-e, ahogyan József Attila is föltette ezt a kérdést halála előtt írt búcsúlevelei egyikében. Erre a választ a több évtizedes költői barátságok, a közös sors, az egyéni művek és az életpálya ismerete inkább el-, semmint felfedi.

Vajon amíg élünk, megtudhatjuk-e, kivé lettünk vagy kivé le-

hettünk volna? Nem ez a legfontosabb kérdés persze, hanem az, van-e elszánás, erő és tehetség bennem ahhoz, hogy a vers koncentrátumában az emberi sorsot fölszikkasztassam.

Életem emlékei a mélyben lapanganak. Olvastam, hogy az elfojtás a legjobb megőrzés, mert amikor az ember fölszabadul a gátlás alól, akkor gazdagon bugyognak elő a részletek. Nem tudom, így van-e, de tény, hogy csak kérdésre jutnak eszembe életem eseményei. Az otthon, ez úgy mozog bennünk, mint a Föld mágneses északi sarka. De az otthon egyenlő a gyermekkorral, annak illat-, szag- és érintésvilága jelenti a meghitt közeget. Anyám gyors, apró simogatásai a fejemen, apám frissen mosott ingének az illata, ahogy ölébe kap, a konyhánk kávé- és pirítóskenyérgőze vagy a nagymosás lúgszaga. Az otthon képzetét padlásunk napszitta gerendáinak ijesztő reccsenései, házunk előtt a piac tordaipecsenye- és

lócitromszaga teszi, no meg a széles, zöldséggel telt vesszőkosarak fölött a hóstáti asszonyok ezer szoknyájának és keményített, magasított kendőinek sustorgása tölti be. A szódás- és a jegeskocsik vaskos lovainak patája csattog az utcai kövezeten, majd az üvegező vándoráros kiáltása harsan föl magas házunk udvarának visszhangos hangszekrényében: „Oblóók! Oblóók!” Esetleg a köszörűs hívogatja megrendelőit: „Kééseek! Ollóók!” Máskor az üstfoldozó hangját verik vissza a falak: „Forrasztóóó! Reparálóóó!”

Apámra emlékszem, ahogyan sűrű cigarettafüstben ül a szobájában, író barátaival, Majtényi Erikkel, Szász Jánossal, László Béla bácsival (első Petőfi-kötetemet tőle kaptam). Harag György, a rendező valamit mesél, apám pedig letesz az öléből, kiküld a szobából, mert nem gyerekek való a beszédjük. 1956 őszére is emlékszem, apám kézen fogva visz szeptember 15-én, az első iskolai napon a megnyitóra. Zeneiskolás vagyok, ekkor még zongora szakos, és az I/B-be járok, a Batthyáneum épületébe. Nemes Nagy Ágnes 1956-os erdélyi útinaplójában említi meg, hogy szeptember 15-én Kolozsváron a Farkas utcában sok iskolába igyekvő gyerek jött velem szembe, apja kezét szorongatva... Lehet, hogy láttuk egymást? A könyvből hirtelen rám néz a múlt, egy váratlan, hiteles tanú: testetlen találkozás későbbi életem egyik meghatározó szellemi nagyságával. Amikor Nemes Nagy Ágnes és Lengyel Balázs ugyanezen a látogatáson betért a Magyar Színházba az ifjú Krasznai Paula színésznőt keresve, akkor ott – a dátumból tudom – éppen apám naiv, bizakodástól lobogó, irányzatos és elfogult szocreál színdarabját próbálták, a *Vádolom magam* címűt. 1956 novemberében volt a bemutatója. De addig még forró

őszi napon hallgatjuk a Kossuth rádió híreit, közleményeit, szüleim aggodalmas arcára emlékszem, majd a betóduló barátaikkal való hajnali vitákra és tőzsomszédunk dühös, fogcsikorgató dunnyogására a folyosón: „Megéri! Megéri!” És még mennyi minden történt azon az őszön! Látogatóba utaztunk, apai nagynénémhez, a kórházba, Irénkéhez, aki anyámmal végig együtt volt Auschwitzban, apám népes családjából a deportáltak közül csak a szüleim és ő jött vissza. És itt felszakadnának a történeteik, de most nem, nem, ezeket most nem mesélem el. Pedig ez is a gyermekkor, a felfoghatatlan elbeszélés is a gyermekkorom, az otthon levés része. Búcsúzni mentünk akkor Bukarestbe a harmincnyolc éves, haladó Irénkéhez. Novemberben temettük el, Kolozsváron. Apám sírja néhány méternyire fekszik az övétől, őt – negyvenhat évesen – három év múlva vittük a Házsongárdi temető felső részébe. Tőlük rugaszkodott el az életem?

„Á-sok / ások / nyavalyások // B-sek / bések / szerencsések” – skandáljuk majd az osztálytársaimmal a decemberi évharmadzárás táján. Az osztálytársaim közül Szabó Zsuzsi és Imecs Juli, a két éltanuló már a földben pihen, öten Erdélyben róják köreiket a zenei zeniten, a többiek pedig a világba szóródva gyűrik a hetvenes távot; ők is a múlthoz és egykori otthonomhoz pecsételnek engem. Magukhoz és magamhoz szorítanak.

Az ölelés menedék, néha fullasztó szorítás. Az emlékezés is átkarolás.

Mintha az élet a gyerekkor volna; ami utána következik, az már csak cifrázás; mintha csak kijáratok és felkanyarodók volnának egy hosszú autópályán. Egyre több dologról hallgatok. Ahogy telik-múlik az idő, egyre több elvégezetlen dolgom

akad. És egyre több az elmondhatatlan emlék. Agyonnyomnak a részletek: a középiskolai évek, a birkózás a hegedüléssel, amit végül megszerettem, bár mégsem lettem zenekari muzsikus. A különböző főiskolákon hallgatott esztétika- és filozófiaórákról kellene beszámolnom, egy brassói szobafogságról 1965-ben, amelynek során az első olyan verseket írtam, amelyek bekerülnek majd válogatott verseskötetembe is. Írhatnék a hét évig tartó első szerelemről, és az első versközleményeimről az Igaz Szóban, majd első könyvemről, amely 19 éves koromban jelent meg *A dolgok emlékezete* címmel.

A zeneakadémiai évek, nagyszalontai és nagyváradi vakációk következnének, a híres Gaál Gábor Irodalmi Körben lezajlott irodalmi csaták, aztán a világirodalmi felfedező olvasmányok és első versközlések. Diákélet, zenekritikák, nagyszerű tanárok. És komisz élelmiszer-, fűtőanyag- és könyvhiány szegélyezi az utamat.

És még mennyi minden 1993-ig, amikor életem nagy szerelmének elvesztése után áttettem lakóhelyemet Budapestre, ahol nagyszerű barátok segítettek átlendülnöm az életformákat és országokat elválasztó szakadékok fölött. 1996 óta nem vagyok egyedül, férjemmel, a (ez itt a szemérmes jelző helye) költővel és esszéistával, Báthori Csabával osztozom az íráshoz szükséges szobákon, könyveken, kölcsönös kritikai olvasaton és a világ ritkuló csendjén.

Nem álláskereső életrajzi vázlatot írok itt, ezért majd fejezetenként folytatom életem történeteit. Legközelebb a 75., majd a 80., 85., 90. születésnapom alkalmából.

Ki itt belépsz és rám gondolsz, soha ne hagyj fel a versolvasással!

Üdvözllet az Olvasónak!

Botlik József

történész, író, teológus (Szöny, 1949. január 15.)

(Feljegyzések egy emlékirathoz.) Szöny nagyközség kórházában, gróf Gyürky Viktor-né a századelőn épített, a második világháború után nyomban azzá átalakított kastélyának első emeletén jöttem a világra. Innen két nap múlva – miután megkereszteltek a szemben álló katolikus templomban – édesanyám hazavitt a közeli Dunaalmásra. Ott töltöttem a gyermek- és ifjúkoromat, ezért ezt a települést tekintem szülőfalumnak. Egyébként anyai ágon felvidéki (Mátyusföld, Rév-Komáromtól keletre), apai ágon székelyföldi (Gyergyó) származású, azaz „gyökerű” vagyok, ami már tíz-tizenkét éves koromtól döntően meghatározta fokozatosan kialakuló mély elkötelezettségemet az elszakított területeken kisebbségi sorban élő magyarság iránt.

A széles folyam, a Duna – melyben fürödtünk, fateknőben csónakáztunk, horgásztunk – másik partján már Csehszlovákia kezdődött. Mindössze néhány száz méterre a túlsó félen, helyi szólásban a „Túsófélen” (soha nem hallottam, hogy Csehszlovákiában vagy „cseszkóban”), szemben, a kicsiny Pat községben (Szlovákia legdélibb települése) anyám rokonai éltek és élnek, s ők is magyarok. Annak idején nem ők hagyták el Magyarországot, a szülőföldjükön voltak és maradtak. A trianoni békediktátum (1920. június 4.) rendelte, szakította oda őket az új, addig soha nem létezett államba, egymillió felvidéki magyarral együtt. A gúnyhatár – itt: a Duna vonala – azonban soha nem választott el minket. Az évenkénti egy-két látogatás, a fogadtatások során már gyermekkoromban megtapasztaltam összetartozásunk tudatát, mely kitéphetetlenül élt bennünk és bennük. Átellenben a Duna partján pár száz méterre laktak tőlünk, mégis több mint harminc kilométert kellett hozzájuk utazni. Vonattal az 1891 végén megnyitott Almásfüzitő–Esztergom közötti, hajdani helyi érdekű vasúton, majd tovább a magyarországi Komáromig, vagyis hajdani Új-Szönyig. Onnan gyalog át a Duna-hídon a valódi s döntően magyar lakosságú Komáromba, vagyis a hajdani (1919-ig) törvényhatósági jogú szabad királyi városba és az azonos nevű vármegye székhelyére. A falum szóhasználatában „Túsó-Komáromba” (szlovákul: Komárno), ahonnan akkor, az 1950-es évek végén kelet felé az autóbusz csak Izsa községig közlekedett. Itt anyámmal leszálltunk a járműről, és Dunaalmással szemben gyalogosan folytattuk utunkat a Duna töltésén Pat falucskáig, a rokonainkhoz.

Növekedésem, az évenkénti találkozások által mind erősebben érzékeltem a rokonaim által megélt kisebbségi-nemzetiségi sorsot, ösztönösen megérezve: egyazon nyelvet beszélve velük ők mégis másként élnek, de azt vállalva megtartották magukat magyarnak. Az apai ág bölcsőhelyére, Gyergyóba („Gyirgyóba”) csak felnőtt koromban, az 1970-es évek közepén jutottam el először. Azóta már jó néhányszor Erdélyt is keresztül-kasul jártam, persze Gyergyót is.

A talán ezerötszáz kötetes dunaalmási falusi könyvtárban hatodik-hetedik osztályos koromban leltem fel a komáromi születésű Takáts Sándor (1860–1932) a török hódoltsággal foglalkozó műveit a végvári vitézekről és a bajvívó magyarokról. Írásai és hősei lenyűgöztek, mert az iskolai óraktól már gyermekként jól ismertem fogadott szülőfalum történetét, amelynek egyik igen nevezetes eseménye az oszmán világhoz kapcsolódott.

A helyi szájhagyomány szerint a mai református templom helyén, a Duna-parti hajdani bencés kolostorban – udvara volt 4., 5. és 6. osztályos koromban az iskolám, a korábbi kálvinista elemi tanoda épületének udvara! – kötötték meg Bocskai István erdélyi fejedelem (1605–1606) közvetítésével a bécsi Habsburg-ház és az isztambuli török Porta követei 1606. november 11-én a zsitvatoroki békét. Más adat szerint a klostrom romjai között felállított török sátorban írták alá a szerződést, amely az elnevezését onnan kapta, hogy az 1860-as évekbeli mátyusföldi folyam-szabályozások előtt évszázadokban a Zsitva folyó fő ága még a kolostorral átellenben (Zsitva-tó) ömlött a Dunába. A húsz évre szóló béke a tulajdonképpeni hadiállapotot rögzítve vetett véget az 1591 óta tizenöt éven keresztül zajlott úgynevezett „hosszú háborúnak” a három részre szakított Magyar Királyság területén. Fogadott szülőfalumban 1994. augusztus 7-én avatták fel a zsitvatoroki béke emlékművét.

Dunaalmással átellenben, a folyam túlszéljén, Dunaradvány településrészén, Zsitvató ma is lakott helyen az itteni szájhagyomány szerint viszont az 1940-es években még állt az az öreg tölgyfa, amely alatt megkötötték a hajdani egyezséget. A helyén 2006-ban, a zsitvatoroki béke 400. évfordulója alkalmából a felvidéki magyarlakta falu népe emlékművet állított. A hat méter magas hídszerkezet három ága – melyek hat harangot tartanak – a két hadviselő felet és a békét közvetítő személyt, Bocskait jelképezi. Az emlékjel záróeleme egy fényes félhold, amely a török hódoltságra emlékeztet.

Visszatérve a gyermekkoromba, Takáts Sándor hatására, 12-13 éves koromban döntöttem el, hogy történetíró és író leszek. Az általános iskolai hetedik osztályos koromtól emiatt a tantárgyak közül már csak a történelem, a magyar irodalom és a földrajz érdekelt. Tudatosan nem tanultam a matematikát, a fizikát és a kémiát, mondván: ezekre az ismeretekre úgysem lesz szükségem. E tudományokból csak azt tudtam, ami az órákon rám ragadt. Később így volt ez a középiskolában is. Szinte faltam a történelmi, irodalmi és földrajzi tárgyú könyveket, és nyolcadik osztályos koromra „elfogyasztottam” a falusi könyvtárat. Ezt minden bizonnyal a „genius loci” (ezt a fogalmat persze akkor még nem ismertem), vagyis a „hely szelleme” is ösztönözhatta bennem.

A Gerecse hegység északi nyúlványai, az almásfüzitő-esztergomi vasútvonal és a Duna között lapuló fogadott bölcsőhelyem történelmi és irodalmi nevezetességű település. Itt húzódott a Római Birodalom híres pannóniai erődített határvonala, a limes, és itt haladt át Buda, illetve Bécs felé az országút (miként ma is a 10-es főút). Az itteni (dunaalmási) akkori római telep elnevezése Asaum volt. Felette, a Kőpíte-hegy oldalában az első kőfejtőket a rómaiak valószínűleg 97 és 101 között nyitották meg. A rabszolgákkal kitermelt hatalmas mennyiségű követ a későbbi Szőny község területén Brigetio városa és a légiós tábor építéséhez szállították. Az erődítmény az 5. század első feléig állt fenn. A hajdani Brigetióba vezető, csaknem kétezer éves „kőhordó út” több kilométeres szakasza ma is létezik, hazánk leghosszabb épen maradt római

kori útja, amelyen korabeli vízáteresz, illetve vízelvezető árok is megtekinthető. Emellett Dunaalmás fontos régészeti lelőhely, ahol bronzkori urnasíros temető, földvár, kelta telepnyomok és honfoglalás kori temető is található. Az utóbbit kopjafával jelölték meg.

Falum első írásos említése Almas, Árpád-házi I. (Szent) László király (1077–1095) egyik oklevelében 1093-ban fordul elő mint az uralkodó birtoka. Negyed század múltán, 1216-ban III. Ince pápa (1198–1216) már a szentmártoni (későbbi és mai nevén pannonhalmi) apátság önálló uradalmi között sorolta fel az I. László király tiszteletére felszentelt templomával együtt. Az 1241–1242. évi tatárjárás idején Almás elpusztult, később újra benépesült. Évszázad múltán, 1342-ben Anjou I. Károly (Róbert) király (1307–1342) is megfordult a községben, és innen keltezte egyik oklevelét. Fia, Anjou I. (Nagy) Lajos király (1342–1382) viszont 1367-ben visszavette az almási birtokot a szentmártoni apátságtól. Évszázad múltán, 1422 és 1462 között a falu a komáromi vár tartozéka Villa Almas néven. Az 1526. évi mohácsi vész utáni második török hadjáratkor 1529-ben felégették – ekkor pusztult el a bencés kolostor, amelynek szerzetesei ezt megelőzően elmenekültek –, és csak 1570-ben népesült be újra Rév-Almás elnevezéssel, mely szerint itt átkelő működött a Dunán.

Közel két évszázaddal később, 1751. szeptember 4-én Habsburg Mária Terézia királynő (1740–1780) a gödöllői Grassalkovich-kastély meglátogatása után a Dunán hajóval Bécs felé tartva kiszállt Rév-Almásra. Elbeszélgetett a falu lakosaival, és a hajdani római korabeli fürdő maradványait is megtekintette. Néhány évvel korábban, 1746-ban a királynő megbízást adott Torkos Justus Jánosnak (1699–1770), Pozsony szabad királyi város tisztiorvosának, hogy készítse el az almási kénes gyógyvíz elemzését. Kutatási eredményeit még ebben az évben, *Thaermae Almasienses* címmel a pozsonyi Royer-nyomda adta közre.

Vajda Pál kereskedő leánya, Julianna – a későbbi Lilla – 1776-ban, Komáromban született, majd 1798 tavaszától 1855. február 15-én bekövetkezett haláláig Dunaalmáson élt. Csokonai Vitéz Mihály (1773–1805) szerelme, szépreményű ihletője volt, akivel a költő a dunántúli utazása során, 1797 márciusában, Komáromban ismerkedett meg. Nem volt közömbös a poéta iránt, de megunván a várakozást az állás után járó Csokonaira, és szülei ösztönzésére, 1798 márciusában férjhez ment egy Lévai István nevű gazdag dunaalmási faterkereskedőhöz. Csokonai a csalódását a *Lilla* című, *Érzékeny dalok III. könyvben* alcímű szerelmi ciklusában örökítette meg. A szájhagyomány szerint a költő Dunaalmást is felkereste. Lilla férje 1840-ban meghalt, később újabb házasságot kötött Végh Mihály református lelkipásztorral. Lilla 79 éves korában halt meg, romantikus síremléke a domboldali temetőben található. Utolsó kívánságaként azt kérte családjától, hogy vele temessék el Csokonai hozzá írt búcsúlevelét és a költő halála után megjelent, *Lilla, Érzékeny dalok* című verseskötetét.

Falum közepén Lilla egykori lakóházát 1933-ban lebontották, és a ma is álló épületet emelték a helyébe. Még ebben az évben megalakult a Csokonai Casino a község és a szomszédos Neszmély társadalmi életének fellendítésére. Ez lett a „Népház”, évtizedek óta a Csokonai Művelődési Ház nevet viseli emléktáblával a homlokzatán, amely Lilla hajlékát említi. Az 1960-es évek derekán az épületben a helyi orvos, Ferenczy Miklós helytörténeti kutatásaira alapozva és kezdeményezésére Csokonai-Lilla emlékszobát létesítettek.

Az akkor még „Népház” nagyterme melletti két nagy helyiségben ekkoriban a több helyen működő általános iskola 7. és 8. osztálya kapott helyet, két évig itt koptattam a padokat. Szüleimmel a szomszédságban laktam, egy fagerendás (szoba, konyha, kamra) házban, onnan ez időben a falum nyugati részébe, az akkor benépesülő „Kültelekre” költöztünk, ahol felépült az akkor divatos kocka alakú családi házunk. A régi otthonunkat a községi tanács lebontatta, és a helyén díszkertet alakítottak ki. Aztán 1966-ban itt állították fel Csokonai Vitéz Mihály mellszobrát, Szabados Béla (1894–1970) szobrászművész alkotását.

Egy kisközség történetében ritkaság, hogy országosan is nevezetes esemény helyszíne lesz. Az 1849. augusztus 3-án lezajlott almási csata részhadművelete volt a szabadságharc utolsó győztes ütközetének, tíz nappal az augusztus 13-ai világsi fegyverletétel előtt. Az ellenséggel körülzárt komáromi erőd honvédcsapatai az ostromzár szétszakítására azzal a fő céllal törtek ki, hogy visszafoglalják Győr városát. Egyes alakulatok azért nyomultak Almás felé, hogy megakadályozzák az osztrák egységeket a honvéd főserég hátbatámadásában. Az almási csata augusztus 3-án hajnali 3 órakor kezdődött. Klapka György (1820–1892) tábornok katonái az Által-ér hídjánál lepték meg az ellenséget, amely hanyatt-homlok menekült Esztergom irányába. A győztes csata alig egy óráig tartott. A honvédek hősiességét Dunaalmáson 1999-ben a híd közelében sütőből készült, másfél méter magas és hetven centiméter széles, kokárdát formázó emlékművel örökítették meg.

Dunaalmási általános iskolai tanulmányaim befejezése után, 1963 szeptemberében a szomszédos Tata város gimnáziumába kerültem diáknak, majd érettségi (1967) után – sikertelen egyetemi felvételik következtében – öt évig fizikai munkásként dolgoztam. Voltam erdészetnél fakitermelő, szőnyeggyárban festődés, bútörüzemben anyagmozgató, kőfaragó-vállalatnál kőfűrészkezelő, majd papírgyári malmos és végül rotációs nyomdai gépmester.

Már diákkoromban verseket és prózát írtam, amelyek itt-ott (Komárom megyei napilap hétvégi melléklete, Magyar Ifjúság) megjelentek. Ezek nyomán kerültem 1971-ben a megyei napilap szerkesztőségébe Tatabányára, ahol végigjártam az újságíróvá válás fokozatait: 1983-ig munkatársként, majd olvasó-szerkesztőként (1983–86) dolgoztam.

Közben elvégeztem a MÚOSZ Újságíró Iskoláját (1972–74), aztán a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán történelem szakos középiskolai tanári és könyvtárosi oklevelet szereztem (1974–80). Egy év múltán – a témával feltűnést keltve – summa cum laude minősítéssel megvédtem egyetemi bölcsészdoktori disszertációm, amelyben az erdélyi magyarság két világháború közötti kisebbségi helyzetét elemeztem. Miután több kiadót megjárt, a doktori dolgozatom nyolc év múltán, 1988-ban Budapesten látott napvilágot nyomtatásban (*Erdély tíz tételben. 1918–1940*), 40 ezer példányban.

Feltehetően az elszakított felvidéki, az erdélyi, kárpátaljai és délvidéki magyarság iránti fokozott érdeklődésem felkeltette az „illetékesek” érdeklődését. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárából a kérésemre 2009. szeptember 8-án kiadott iratanyag-másolatok szerint 1977 végén kezdte megfigyelésemet a Komárom megyei Rendőr-főkapitányság ÁB szerve III/II. osztályának „titkos megbízottja”, aki egyébként kollégám volt a megyei napilapnál. Jelenléteiben rendszeresen „ellenagítációt folytató nacionalistának” bélyegzett, aki

emellett „Erdélyt és a Felvidéket követeli vissza”. A fenti ügynök ún. 6-os kartonját (személyi lapját, melyet szintén kikértem) 1988. december 13-án zárták, tehát általa ez ideig minden bizonnyal állambiztonsági megfigyelés alatt tartottak. Az ÁBTL-iratanyagom átvétele után felhívtam a vidéken élő volt kollégámat, és megkérdeztem: „Foglalkozol még besúgással?” Rövid csend után azt válaszolta: „Nyugodj meg, jelentett rólad más is” – és letette a kagylót. Igaza volt, mert az átvett anyagban egy másik fedőnévvel jelzett iratot is találtam, méghozzá egy Rendkívüli események dossziéja címűben. (Amikor Budapestre költöztem, a megfigyelési anyagom bizonyára követett új lakhelyemre, és más ügynök vagy ügynökök „vigyázták” személyemet.) A kiadott iratanyagomhoz mellékelte, 2009. szeptemberi levél szerint: „Lehetőség van arra – amennyiben ezt írásban jelzi –, hogy a folyamatosan bővülő számítógépes adatbázisunkban ismételt kutatást folytassunk Önre vonatkozóan. Ezt azonban az iratfeldolgozó munkánkat figyelembe véve csak néhány év elteltével érdemes kérnie.” Azóta eltelt egy évtized, lehet, hogy már találtak újabb „leleteket” a megfigyelésemről.

Történelmi, irodalomtörténelmi és -kritikusi pályám egyébként 1980-ban indult, és a legismertebb havi irodalmi és művelődési folyóiratokban (miskolci Napjaink, debreceni Alföld, kecskeméti Forrás, szegedi Tiszatáj, győri Műhely, tatabányai Új Forrás stb.) jelentek meg írásaim az elszakított magyarság sorsát bemutató művekről. E lapokban láttak napvilágot pályaképportréim a határon túli jeles írókról (Dobos László, Gál Sándor, Bálint Tibor, Beke György és mások). A Napjaink folyóirat Égtájak, majd Kritika rovatának szerkesztőjeként 1988 és 1990 között elsősorban szintén a külhoni magyarság alkotóinak írásait, illetve a műveikről szóló ismertetéseket, kritikákat adtam közre.

Miután Tatabányáról 1986 tavaszán Budapestre költöztem, a Magyar Nemzet tördelőszerkesztője lettem. Természetesen eközben tovább folytattam a Kárpát-medence-járást, miközben már gondjaim voltak Erdélyben a román állambiztonsággal (Securitate), Kárpátalján a szovjet KGB-vel, a Délvidéken a szerb rendőrséggel. Visszafordítottak a határon, megfigyeltek, hosszan követték Trabant személygépkocsimat, sőt többször néhány órára „védőőrizetbe” kerültem. Mindez az ismert politikai rendszerváltozások után az 1990-es évek elejéig folytatódott. (Minderről az emlékiratomban majd részletesen írok.)

A Magyar Nemzet a határon túli magyarság sorsát bemutató újságírójaként 1991-től tevékenykedtem, majd 1996-tól 2000-ig az elszakított felvidéki, kárpátaljai, erdélyi, délvidéki és őrvidéki nemzetrészeink helyzetéről hetente írásokat közlő Magyar égtájak című rovatot szerkesztettem.

Közben újabb tanulmányokat folytattam: 1992 és 1996 között a budapesti Sola Scriptura Lelkészképző és Teológiai Főiskolán gyarapítottam ismereteimet, ahol hittanári oklevelet vehettem át. Később az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskolájának elvégzése után, 2004-ben PhD tudományos fokozatot szereztem. Értekezésem címe: *Kárpátalja közigazgatása 1938–1945*. A következő évben *Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján*, I. köt. *Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok 1938–1945.*, II. köt. *A Magyarországhoz történt visszatérés után 1939–1945*. (Nyíregyháza, 2005) című, összesen ezeroldalas művem második kötetében látott napvilágot.

Még a Magyar Nemzet rovat szerkesztőjeként, 1998-tól az esztergomi Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola kommunikáció szakán óraadó

tanárként kezdtem oktatói pályámat. A Magyar Nemzet és a Napi Magyarország 2000. áprilisi összeolvasztása után főállásúként tanítottam a főiskolán, majd 2001-től adjunktussá neveztek ki. Ekkor hívtak meg Piliscsabára, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara kommunikáció szakára óraadónak, ahol határon túli magyar sajtótörténet tárgyat oktattam. Az egyetemen kezdetben szintén adjunktus (2004–05) voltam, 2005-ben docensnek neveztek ki. Kommunikációs tárgyaim mellett a történelem szakon is tanítottam, 2012-ben vonultam nyugállományba.

A PPKE BTK Történelemtudományi Doktori Iskolájának 2005-től vagyok oktatója, 2010 és 2017 között a doktori iskola tanácsának választott belső tagja. Ezenkívül az iskola témakiírója és témavezetője. Irányításommal eddig öten szereztek PhD-fokozatot, közülük négyen kárpátaljaiak. Tízen tették le az abszolutóriumot, most a témavezetésemmel készítik doktori értekezésüket.

Végül számvetés. Eddig 22 könyvem jelent meg, ebből kettő angol nyelven, az Amerikai Egyesült Államokban. Ezenkívül 200 tudományos publikációm látott napvilágot, valamint szerkesztő-riporterként (előadóként) 35 hosszabb (40–60 perces) történelmi ismeretterjesztő filmet (ebből 30-nak a forgatókönyvét is én írtam) és 40 önálló rádióműsort készítettem. Műveim felében (11 könyv) a kárpátaljai magyarság, a ruszinság és a görögkatolikuság történetének fehér foltjait, a túlélésért folytatott küzdelmeit, helyzetét és sorsát tártam az olvasók elé. Minden bizonnyal e munkásságomnak köszönhetem, hogy 2003 és 2008 között az Ungváron megjelenő Együtt című irodalmi, művészeti és kulturális folyóirat szerkesztőbizottságának voltam tagja, 2009-től a lap tanácsadója vagyok. Kárpátalját immár három évtizede a fogadott szülőföldemnek tekintem.

Itt tartok most. A fenti sorokkal elkezdtem emlékirataim megírását.

Díjaim, kitüntetésem: A Nógrád Megyei Tanács és a Palócföld című folyóirat díjazottja (1984, 1985); Váradi-Sternberg János-díj (2000); Magyar Művészetért Díj (2009); Pro Patria in Exteris (Corvinus Society Kanada, 2009); Kárpátaljai Magyar Nívódíj (2010); Hodinka Antal-díj (2010); Pável Ágoston Emlékérem (Vas Megye Önkormányzatának Közgyűlése, 2012); Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet Díszoklevele, (2019)

